

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ВІЙСЬКОВИХ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ВОЄННОГО ЧАСУ

Швець Д. В., Дідик Н. І., Бесага І. В.

ВСТУП

В умовах воєнного стану проблематика соціального забезпечення військовослужбовців і членів їхніх сімей набуває статусу ключового індикатора ефективності державної правової політики, адже саме вона здатна відображати баланс між захистом національної безпеки та дотриманням фундаментальних прав людини. Особливої ваги набуває питання гарантування прав дітей, які перебувають у сімейному зв'язку з військовослужбовцем. Йдеться не лише про класичні відносини батьків і дітей, а й про ситуації, коли неповнолітні діти чи навіть повнолітні особи перебували на утриманні братів, сестер, прийомних батьків чи опікунів-військових. Указане актуалізує потребу в більш гнучкому та справедливому підході держави до реалізації соціальних гарантій у воєнний час.

Проблематика соціального забезпечення військових та їхніх родин ускладнюється не лише значною кількістю нормативних актів і їхньою неузгодженістю, але й необхідністю комплексного застосування норм цивільного та адміністративного права у провадженнях, що розглядаються адміністративними судами. Це породжує питання не лише визначення належної юрисдикції, а й вибору ефективного способу судового захисту. Додатковим чинником є відсутність необхідного мінімуму правових позицій Верховного Суду, які могли б надати єдиний орієнтир для правозастосування. Суди нижчих інстанцій, компенсуючи прогалини правового регулювання, виходять із засад законності та верховенства права, намагаючись забезпечити інтереси дітей. Однак таке різночитання норм зумовлює фрагментарність практики, породжує сумніви у спроможності суду ефективно захистити порушені права та призводить до системних порушень прав дітей.

Загострюється ситуація також через те, що значна кількість дітей, які можуть претендувати на соціальне забезпечення у зв'язку зі смертю члена їхньої сім'ї-військовослужбовця, зберігають юридичний зв'язок із країною-агресором. У такому контексті доречно згадати позицію Великої Палати Верховного Суду, яка наголошує, що морально-ціннісна складова соціальних і правових гарантій у воєнний час не може залишатися поза увагою держави. Так, у постанові від 06 червня

2024 року у справі № 990/312/23 Верховний Суд фактично заклав підхід, відповідно до якого правові наслідки будь-яких дій, пов'язаних із державою-агресором, повинні оцінюватися крізь призму моральних орієнтирів суспільства¹. У площині соціальних гарантій для сімей військовослужбовців це означає, що здійснення державою виплат громадянам російської федерації за смерть українського військового суперечить не лише ідеї справедливості, а й підважує довіру до правової системи України, оскільки така практика дисонує з моральними засадами, що лежать в основі демократичного суспільства у час війни. З іншого боку, усунення дітей з кола претендентів на відповідні виплати на користь заявників, які підтвердили українську приналежність, порушує базові як національні, так і міжнародні підвалини захисту дитини і дитинства.

За даними Єдиного державного реєстру судових рішень (надалі також – ЄДРСР), спори щодо стягнення нарахованих і невикористаних належних військовому сум грошового забезпечення членам його сім'ї, зокрема дітям, охоплюють такі категорії:

- 1) виплати компенсацій за невикористані дні відпусток у зв'язку із загибеллю військовослужбовця;
- 2) помилкової повної чи часткової виплати членам сім'ї певного виду грошового забезпечення за загиблим військовим;
- 3) вимоги членів сім'ї щодо перерахунку розміру нарахованого та належного до виплати військовослужбовцю за життя і неотриманого у зв'язку зі смертю грошового забезпечення;
- 4) визначення черговості та розміру часток членів сім'ї при здійсненні виплати грошового забезпечення за загиблим військовим;
- 5) виплати коштів членам сім'ї військового, які є громадянами російської федерації чи республіки білорусь;
- 6) інші питання, пов'язані із неможливістю виплати належних коштів за спеціальними нормами та переходом права на отримання грошового забезпечення у спадковій відносині, а також інші ситуації, пов'язані із доказуванням фактів, що мають юридичне значення.

Метою цього дослідження є виявити системні проблеми у застосуванні норм права при вирішенні спорів щодо соціального забезпечення членів сімей загиблих військовослужбовців у період із 24.02.2022 року, простежити характерну аргументацію судів і виявити колізії між актами різної юридичної сили, а також оцінити вплив морально-ціннісних аргументів (зокрема у контексті справ, де щодо

¹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 8 травня 2025 року у справі № 990/143/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127680291>

виплат звертаються особи, пов'язані з державою-агресором) на результати судових рішень.

Дослідження має емпіричний характер і ґрунтується на системному аналізі судових рішень, опублікованих у Єдиному державному реєстрі судових рішень у період із лютого 2022 року. Використано герменевтичний метод для тлумачення нормативних текстів і судових мотивувань; системний і порівняльно-правовий підходи – для зіставлення норм різних рівнів і модельних практик судів; формально-юридичний метод – задля інтерпретації нормативних положень; соціологічну інтерпретацію (аналіз рішень) – для виявлення морально-ціннісного виміру судових актів. Вибірка: рішення адміністративних та окружних судів і колегій апеляційних судів (із конкретизацією критеріїв відбору, див. примітку)².

Подальший виклад буде зосереджено на поетапному аналізі основних категорій спорів, що постали у судовій практиці, починаючи з вимог членів сімей загиблих військовослужбовців про виплату компенсацій за невикористані дні відпусток і закінчуючи питаннями, пов'язаними з отриманням грошового забезпечення за загиблим військовим членами його сім'ї, які зберігають юридичний зв'язок із російською федерацією та республікою білорусь.

1. Виплати компенсацій за невикористані дні відпусток у зв'язку із загибеллю військовослужбовця

Узагальнення наявних у відкритому доступі судових справ, що стосуються соціального забезпечення членів сімей загиблих військовослужбовців після 24 лютого 2022 року, дає змогу прослідкувати наявність комплексної проблеми, яка охоплює питання виплати грошового забезпечення щодо компенсації за невикористані загиблим військовослужбовцем дні щорічної відпустки. Ця категорія спорів концентрує у собі суперечності між нормами різного рівня, які віддзеркалюють правову невизначеність, зумовлену як обставинами війни, так і відсутністю належної узгодженості у сфері нормотворчої діяльності.

² Проаналізовано опубліковані в ЄДРСР рішення (24.02.2022 – 27.08.2025) за ключовими запитамі: «військовослужбовець», «грошове забезпечення», «компенсація за невикористані дні відпусток», «перерахунок», «безпідставне збагачення», «спадкування». Включено справи з відносин публічної служби (зокрема щодо проходження служби та права на позовне провадження), спори про недовірені зобов'язання (зокрема повернення безпідставно набутого майна) та спадкові правовідносини; виключено неопубліковані внутрішні акти, рішення без мотивувальної частини та виключно дисциплінарні провадження.

Основна проблема стосується узгодження темпоральної дії та застосування Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб»³, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців та поліцейських у разі їх загибелі» від 16.01.2024 № 37⁴ та відомчих нормативних актів: Наказу Міноборони України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» від 07.06.2018 № 260 (надалі також – Порядок № 260)⁵, Наказу МВС України від 15.03.2018 № 200 «Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії» (надалі також – Інструкція № 200)⁶, Наказу МВС України № 558 від 25.06.2018, що регулює аналогічні питання у Державній прикордонній службі (надалі також – Інструкція № 558)⁷, та деяких інших.

Недолік проявляється у суперечності між часом прийняття вказаних актів та різними рівнями їх правового впливу (юридичної сили). Згадані відомчі акти МВС та МОУ, ухвалені ще у 2018 році, прямо не передбачали можливість виплати членам сімей військовослужбовців компенсації за невикористані відпустки у разі смерті військового. Однак вони могли бути застосовані з урахуванням положень загального законодавства, зокрема Кодексу законів про працю України (надалі – КЗпП). Так, КЗпП у редакції від 20.01.2018 (ч. 6 ст. 83) передбачав, що у разі смерті працівника грошова компенсація за невикористані ним дні щорічних відпусток, а також додаткової відпустки працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину з інвалідністю з дитинства підгрупи

³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб : Закон України від 06.09.2023 № 3379-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 94. Ст. 370.

⁴ Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців та поліцейських у разі їх загибелі (смерті) : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2024 № 37.

⁵ Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ Міноборони України від 07.06.2018 № 260.

⁶ Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії України та іншим особам : Наказ МВС України від 15.03.2018 № 200.

⁷ Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України та деяким іншим особам : Наказ МВС України від 25.06.2018 № 558.

А І групи, виплачується спадкоємцям⁸. Аналогічне положення містилося у відповідній редакції Закону України «Про відпустки» (частина шоста статті 24)⁹. Не варто також упускати з уваги норму статті 22 Конституції України, відповідно до якої при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод¹⁰. Окрім цього, зберігає актуальність також правова позиція, висловлена Верховним Судом України у постанові від 17 лютого 2015 року у справі № 21-8а15. Остання полягає в тому, що у вирішенні спірних правовідносин першочергове значення мають норми спеціального законодавства, тоді як норми трудового законодавства можуть застосовуватися лише у випадках, коли спеціального регулювання немає або коли це прямо передбачено спеціальним законом¹¹. Такий підхід послідовно підтримується й Верховним Судом.

У результаті виникає колізійна ситуація: з одного боку, трудове законодавство передбачає перехід права на отримання компенсації за невикористані дні відпустки, з іншого – спеціальні правила виплати військового забезпечення цього не деталізують. Юридично ж, з урахуванням статей загального законодавства та правових позицій Верховного Суду, можна стверджувати, що відсутність спеціальної норми не повинна скасовувати дію загального правила про компенсацію невикористаної відпустки. Тобто спадкоємці військовослужбовця формально мають право вимагати таку компенсацію, посилаючись на статтю 83 КЗпП і статтю 18 Закону України «Про відпустки».

Цікаво зазначити, що актуальне положення згаданої Постанови Кабінету Міністрів України від 16.01.2024 № 37 передбачає спеціальний механізм отримання вказаної компенсації, який передусе включенню грошових коштів до складу спадкової маси. Кошти виплачуються дружині (чоловіку), законним представникам малолітніх (неповнолітніх) дітей, дітям з числа осіб з інвалідністю з дитинства (незалежно від віку) або їх законним представникам та батькам військовослужбовців (крім тих із зазначених осіб, які одержують від військовослужбовця аліменти, а також батьків, позбавлених батьківських прав, за умови, що ці права не були поновлені). Таким

⁸ Кодекс законів про працю України : Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

⁹ Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4.

¹⁰ Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

¹¹ Постанова Колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 17 лютого 2015 року у справі № 21-8а15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42946756>

особам рівними частками виплачується частина грошового забезпечення, що в загальній сумі не перевищує 50 відсотків грошового забезпечення, визначеного після здійснення встановлених законом відрахувань¹².

Це законодавче положення є прямим наслідком згаданих нами Порядку № 260, Інструкції № 200 та Інструкції № 558, якими передбачено такий же порядок виплати всіх видів грошового забезпечення, які були нараховані, але не виплачені військовому у зв'язку з його смертю. Вказаний причинно-наслідковий зв'язок також призводить до того, що суди, визнаючи за членом сім'ї військового право на відповідну компенсацію за невикористані дні щорічної відпустки, вказують, що законним є не лише спадкування, але й отримання виплат за спеціальним порядком (хоча КЗпП та інші закони містять необхідні норми лише у частині спадкування).

Незважаючи на викладену вище загальну логіку правозастосування, до ухвалення спеціального Закону від 05 жовтня 2023 року та Постанови Кабінету Міністрів України від 16 січня 2024 року № 37 вищезгадані положення не мали чіткої законодавчої опори та залишали простір для різного тлумачення. Внаслідок цього в судовій практиці виникло кілька моделей застосування норм: одні суди визнавали загальне законодавство достатньою підставою для задоволення вимог сімей загиблих, інші наполягали на незворотності дії у часі урядового Порядку і, як наслідок, на відсутності права на компенсацію.

У судових рішеннях бачимо декілька моделей правозастосування.

По-перше, суди першої інстанції здебільшого стають на бік позивачів, констатуючи, що невивплата компенсацій за невикористані дні відпустки у разі загибелі військовослужбовця є прямим порушенням норм загального законодавства та суперечить загальному принципу збереження соціальних гарантій для членів сім'ї. У тих випадках, коли органи влади чи військові частини посиляються на відсутність урядового Порядку до січня 2024 року, суди використовують підхід тлумачення на користь найбільшого захисту прав сім'ї загиблого, аргументуючи, що законодавча прогалина не може бути підставою для відмови у виплаті. Суди також убачають за можливе застосовувати аналогію – звертатися до згаданих нами положень КЗпП та Закону України «Про відпустки»¹³.

¹² Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців та поліцейських у разі їх загибелі (смерті) : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2024 № 37.

¹³ Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 04 липня 2025 року у справі № 560/2542/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128671198>; Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 16 травня 2023 року у справі № 560/2666/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110890444>; Рішення Волинського

По-друге, трапляються й більш обережні позиції, де суди наголошують на темпоральному розриві між нормами і вказують на необхідність застосування Постанови № 37 лише до правовідносин після її набрання чинності, що фактично відтерміновує момент набуття права. Відтак заявники не набувають права на отримання грошового забезпечення за загибим членом сім'ї-військовослужбовцем¹⁴.

Суди закономірно посилаються на положення згаданих відомчих документів у частині, що «у разі смерті (загибелі) військовослужбовця належні, але не отримані ним до дня смерті (загибелі) (*курсив мій – І. Б.*) ... види грошового забезпечення»¹⁵. Це положення передбачає можливість виплати членам сім'ї лише тих коштів, право на отримання яких виникло у військовослужбовця до дня його смерті (загибелі). Оскільки право на отримання грошової компенсації за невикористані дні будь-якої відпустки виникає з моменту звільнення військовослужбовця з військової служби, воно не може виникнути під час проходження військової служби: «у зв'язку з тим, що ОСОБА_2 до моменту смерті звільнений не був, а перебував у статусі військовослужбовця, тому права на отримання такої грошової компенсації у нього не виникало. Зокрема, до моменту смерті син позивача міг використати дні основної щорічної відпустки, а не отримати таку грошову компенсацію. З урахуванням зазначеного та вимог пп. 1 п. 6 розділу V Інструкції № 558, у позивача не може виникнути право на отримання грошової компенсації за невикористані дні щорічної основної відпустки її померлого сина, так як у самого ОСОБА_2 до дня його смерті не виникало право на отримання такої компенсації»¹⁶.

Відповідні роз'яснення робив також Верховний Суд. Статтею 1227 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначено, що суми

окружного адміністративного суду від 09 жовтня 2024 року у справі № 140/6927/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122191125>; Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 24 липня 2024 року у справі № 420/8644/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120576843>; Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 18 березня 2025 року у справі № 420/10204/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125930700>; Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 20 грудня 2024 року у справі № 420/8644/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123944268>

¹⁴ Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 20 грудня 2024 року у справі № 420/8644/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123944268>

¹⁵ Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ Міноборони України від 07.06.2018 № 260; Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України та деяким іншим особам : Наказ МВС України від 25.06.2018 № 558.

¹⁶ Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 10 січня 2025 року у справі № 140/6927/24 п. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124336582>

заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини. З огляду на аналіз зазначених правових норм, предметом спадкування можуть бути лише конкретні суми виплат, які належали спадкодавцеві за життя і залишилися недоотриманими у зв'язку з його смертю¹⁷. Аналогічна позиція викладена Верховним Судом у постановках від 30.10.2018 у справі № 522/19647/17, від 13.03.2019 у справі № 484/3648/16-а, а також в ухвалах від 23.10.2018 у справі № 805/529/17-а, від 20.12.2021 у справі № П/811/3334/15. Верховний Суд у постанові від 09.12.2020 у справі № 243/9613/19-ц, аналізуючи положення статей 1219, 1227 ЦК України, зазначив, що при вирішенні спорів про право на спадщину на належні спадкодавцю за життя суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку із каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, визначальним є те, чи були такі виплати нараховані спадкодавцеві за життя, оскільки лише за умови, що такі суми були нараховані за життя, проте не отримані спадкодавцем, вони можуть увійти до складу спадщини¹⁸.

Підпунктом 2 пункту 2 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб», який набув чинності з 5 жовтня 2023 року, стаття 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» доповнена пунктом 22, відповідно до якого у разі загибелі (смерті) військовослужбовців грошова компенсація за всі невикористані ними за час проходження служби дні щорічних основної та додаткової відпусток, а також додаткової відпустки військовослужбовцям, які мають дітей або повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А I групи, та додаткової відпустки, передбаченої статтею 16-2 Закону України «Про відпустки», виплачується членам сімей загиблих військовослужбовців, зазначеним в абзаці четвертому пункту 6 статті 9

¹⁷ Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

¹⁸ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 09 грудня 2020 року у справі № 243/9613/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93595611>

цього Закону, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а у разі їх відсутності – входить до складу спадщини¹⁹.

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб» не передбачало зворотної дії його положень. В умовах незворотності дії законів та інших нормативно-правових актів пункт 22 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» поширюється лише на ті правовідносини, що виникли після набуття цією нормою чинності, тобто на випадки загибелі військовослужбовців після 5 жовтня 2023 року. Цей висновок підтверджується практичним механізмом реалізації зазначеної норми: постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2024 року № 37 затверджено Порядок виплати грошової компенсації за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців та поліцейських у разі їх загибелі (смерті). Пунктом 3 цієї постанови чітко встановлено, що вона набуває чинності з дня опублікування та застосовується у частині виплати компенсацій за невикористані дні відпусток із 5 жовтня 2023 року, забезпечуючи тим самим синхронізацію положень Закону з практичним порядком нарахування та виплати грошових компенсацій членам сімей загиблих військовослужбовців²⁰.

2. Помилкової повної чи часткової виплати членам сім'ї грошового забезпечення за загиблим військовим

Вельми цікавою у досліджуваній проблематиці є розгалуженість судових підходів до спорів, у яких військова частина претендує на повернення нібито безпідставно нарахованих і виплачених сум. Частина судів зважає на формальний критерій відсутності правової підстави для виплати та застосовує інститут безпідставного збагачення (ст. 1212 ЦК України): за наявності доказів, що виплата здійснена без будь-якої законної підстави, суди визнають право військової частини на повернення виплаченого²¹.

Інший, діаметрально протилежний підхід ґрунтується на положенні ст. 1215 ЦК України, згідно з якою заробітна плата, допомоги та інші

¹⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб : Закон України від 06.09.2023 № 3379-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 94. Ст. 370.

²⁰ Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців та поліцейських у разі їх загибелі (смерті) : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2024 № 37.

²¹ Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

схожі виплати, що надані добровільно й без рахункової помилки, не підлягають поверненню за умови відсутності недобросовісності набувача. За такого підходу суди відмовляють у вимогах військової частини, посилаючись на презумпцію правильності розрахунків і добросовісність одержувача. Окрема лінія судових висновків апелює до пріоритету спеціального законодавства про соціальний захист військовослужбовців (уже згадані нами: Закон № 2011-ХІІ, Порядок № 260, Інструкція № 558, Інструкція № 200 та Постанова № 37). Суди підкреслюють, що спеціальні норми встановлюють окремі підстави та механізми виплат членам сімей загиблих, і тому відсутність прямо встановленого заборонного режиму на виплату компенсацій не є підставою для їх повернення. Вказану позицію судів вважаємо повністю обґрунтованою та відповідною чинному законодавству: не лише положенням спеціальних актів, а й декларативним нормам, які спираються на пріоритетність соціального захисту військових та їхніх сімей²².

Усе ж у судовій практиці трапляються і рішення, де вказані правові положення (якщо робити висновки власне за текстом документа) не беруться до уваги. Наприклад, у рішенні Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 17 червня 2024 року у справі № 154/3897/23 не встановлено ні недобросовісності у набутті, ні рахункової помилки, однак зобов'язано повернути виплачені кошти за невикористані дні щорічної основної відпустки як безпідставно набуті²³.

3. Вимоги членів сім'ї щодо перерахунку розміру нарахованого та належного до виплати особі за життя і неотриманими у зв'язку зі смертю грошового забезпечення

Указана ситуація можлива у випадках, коли члени сім'ї померлого військового, отримуючи кошти за такими грошовими виплатами, встановлюють факт непроведення перерахування належних військовому коштів. Не має значення, чи таке перерахування не здійснювалося через пряму вказівку закону і поширювалося на всіх військових, чи виникла сингулярна ситуація, яка не була вирішена військовим за його життя.

У судовій практиці простежується чітка тенденція щодо відмови у задоволенні вимог членів сімей загиблих військовослужбовців про

²² Рішення Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 11 липня 2024 року у справі № 576/1/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120316888>; Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 23 вересня 2024 року у справі № 380/3199/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121798001>

²³ Рішення Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 20 листопада 2024 року у справі № 520/25537/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119825541>

перерахунок грошового забезпечення, яке підлягало виплаті на день смерті. Суди, аналізуючи відповідні спори, зважають на те, що належне грошове забезпечення, яке підлягає передачі членам сім'ї, визначається виключно на підставі чинних на момент смерті нормативно-правових актів і наказів командирів, а не шляхом наступного перерахунку або корекції. Аргументація судів зводиться до того, що ні Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», ні підзаконні акти, зокрема наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 № 260 «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам», не передбачають права членів сімей вимагати здійснення перерахунку після смерті військовослужбовця. Виплаті підлягають саме ті суми, які визначені в офіційних фінансових документах військової частини, виходячи з умов служби на момент смерті, без права на подальше коригування^{24, 25}.

Вказане також ґрунтується на прямих положеннях вітчизняного законодавства, за яким лише особа, управнена на реалізацію певних прав чи обов'язків, може їх реалізувати. У відносинах, реалізація яких нерозривно пов'язана з особою делегувача, спадкування не допускається. Зокрема, частиною 4 ст. 25 Цивільного кодексу України встановлено, що цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті. Згідно з п. 4 ч. 1 статті 1219 ЦК України не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця: зокрема права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом²⁶. Вказане стосується не лише матеріального, але й процесуального права: відповідно до ст. 5 КАС України кожна особа має в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що *саме її* (курсив

²⁴ Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20 листопада 2024 року у справі № 520/25537/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123175799>; Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 08 квітня 2025 року у справі № 460/1247/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126448143>; Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 25 січня 2023 року у справі № 240/21317/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108587863>; Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 02 травня 2025 року у справі № 560/4372/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127057281>.

²⁵ Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 № 260.

²⁶ Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

мій – І. Б.) права, свободи та законні інтереси були порушені суб'єктом владних повноважень²⁷.

Наглядним прикладом застосування вказаних норм закону є ситуація, висвітлена у постанові Харківського окружного адміністративного суду від 20 листопада 2024 року у справі № 520/25537/24²⁸. Матір неповнолітньої, котра є донькою померлого військовослужбовця, просила здійснити перерахунок грошового забезпечення покійному батьку неповнолітньої. За його життя ці суми не були нараховані. Суд констатував, що право на грошове забезпечення військовослужбовця нерозривно пов'язане з особою, якій воно призначено, у зв'язку з чим тільки особа, яка безпосередньо отримувала грошове забезпечення, вважаючи, що воно нараховується та виплачується в належному розмірі, може звернутися до суду щодо захисту своїх прав. Відповідні правові позиції викладені, зокрема, у постановках Верховного Суду від 15.11.2023 у справі № 420/1436/21, від 29.04.2020 у справі № 576/1388/17, від 05.05.2022 у справі № 520/10496/2020 та від 09.02.2023 у справі № 600/1290/20-а тощо.

Таким чином, у такій категорії справ суди не беруть до уваги інтереси членів сім'ї, включаючи дітей. Серед проаналізованих судових рішень немає тих, у яких суд визнавав би право на перерахування за останніми.

Протилежна тенденція наявна у наступному блоці справ, а саме у частині адміністративних позовів про визначення черговості та розміру часток членів сім'ї при здійсненні виплати грошового забезпечення за загибим військовим.

4. Визначення черговості та розміру часток членів сім'ї при здійсненні виплати грошового забезпечення за загибим військовим

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-ХІІ (далі – Закон № 2011-ХІІ) соціальний захист військовослужбовців розглядається як діяльність держави, спрямована на формування системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію їхніх конституційних прав, задоволення матеріальних і духовних потреб, а також підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Він охоплює право на забезпечення у разі втрати працездатності, годувальника, безробіття з

²⁷ Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. Ст.446.

²⁸ Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20 листопада 2024 року у справі № 520/25537/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123175799>

незалежних причин, у старості та в інших випадках, визначених законом. З огляду на положення ст. 2 Закону № 2011-ХІІ, військовослужбовці та члени їхніх сімей не можуть бути обмежені у правах і свободах, гарантованих законодавством. Згідно зі ст. 9 цього ж Закону, держава гарантує достатній рівень грошового та іншого забезпечення, що має відповідати умовам військової служби, стимулювати професійний розвиток та забезпечувати комплектування військових формувань кваліфікованим особовим складом²⁹.

Згідно з п. 6-1 ст. 18 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 №2011-ХІІ членам сімей військовослужбовців, які проходять військову службу в особливий період, що оголошується відповідно до Закону України «Про оборону України», гарантується виплата грошового забезпечення цих військовослужбовців у разі неможливості ними його отримання під час участі у бойових діях та операціях. У такому разі виплата грошового забезпечення здійснюється членам сімей військовослужбовців, зазначеним у пункті 6 статті 9 цього Закону. Грошове забезпечення визначається залежно від посади, військового звання, тривалості, інтенсивності та умов військової служби, кваліфікації, наукового ступеня і вченого звання військовослужбовця. До складу грошового забезпечення входять: посадовий оклад, оклад за військовим званням; щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія); одноразові додаткові види грошового забезпечення³⁰.

Зважаючи на аналіз вищезазначених правових норм, предметом як нарахування за спеціальним порядком, так і спадкування можуть бути лише конкретні суми виплат, які належали військовому за життя і залишилися недоотриманими у зв'язку з його смертю.

Пунктом 9 глави 7 розділу IV Наказу МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України» від 25.06.2018 № 558 передбачено, що у разі смерті військовослужбовця сума допомоги для оздоровлення (якщо допомога для оздоровлення не виплачувалась військовослужбовцю в рік його смерті) виплачується сім'ї померлого, а у разі її відсутності – його батькам та утриманцям на підставі їх звернення та наказу начальника (командира) органу Держприкордонслужби. Пункт 1 глави 6 розділу V цього наказу

²⁹ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.

³⁰ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст.190.

встановлює, що у разі смерті (загибелі) військовослужбовця належні, але не отримані ним до дня смерті (загибелі) посадові оклади, оклади за військовими званнями і щомісячні додаткові види грошового забезпечення (у тому числі за весь місяць, у якому військовослужбовець помер) передаються членам сім'ї померлого, а в разі їх відсутності – входять до складу спадщини. Зазначеним особам також виплачуються одноразові види грошового забезпечення та інші виплати, право на отримання яких виникло у військовослужбовця до дня його смерті (загибелі). У разі смерті військовослужбовця відрахування з його грошового забезпечення за використані дні відпустки не провадяться (п. 9 глави 8 розділу V Наказу МВС України від 25.06.2018 №558)³¹.

Пункт 10 розділу XIX Наказу МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії» від 15.03.2018 № 200 аналогічно передбачає, що у разі смерті військовослужбовця сума допомоги для оздоровлення, право на отримання якої виникло до дня смерті, виплачується сім'ї померлого, а у разі її відсутності – його батькам та утриманцям на підставі їх звернення. Відповідно до пункту 9 розділу XX Наказу, у разі смерті військовослужбовця сума матеріальної допомоги (якщо матеріальна допомога не надавалась військовослужбовцю в рік його смерті) може виплачуватись сім'ї померлого, а у разі її відсутності – його батькам та утриманцям на підставі наказу командира військової частини. Так само не провадяться відрахування з грошового забезпечення за використані дні відпустки (пункт 9 розділу XXXI Наказу від 15.03.2018 № 200)³².

Пункт 1 розділу XXX Наказу Міністерства Оборони України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» від 07.06.2018 № 260 аналогічно передбачає, що у разі смерті (загибелі) військовослужбовця належне, але не отримане ним до дня смерті (загибелі) грошове забезпечення (у тому числі за весь місяць, у якому військовослужбовець помер (загинув)) виплачується військовою частиною, в якій перебував на грошовому забезпеченні військовослужбовець, дружині (чоловіку), а в разі якщо її (його) немає, – повнолітнім дітям, які проживали разом з нею (ним), або законним представникам (опікунам, піклувальникам) чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (осіб з інвалідністю з дитинства – незалежно від їх віку), а також особам, які перебувають на утриманні

³¹ Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України та деяким іншим особам : Наказ МВС України від 25.06.2018 № 558.

³² Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії України та іншим особам : Наказ МВС України від 15.03.2018 № 200.

військовослужбовців, або батькам військовослужбовців рівними частками, якщо військовослужбовці не перебувають у шлюбі та не мають дітей. У разі відсутності зазначених осіб належні суми грошового забезпечення виплачуються іншим спадкоємцям відповідно до чинного законодавства України. Компенсація за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців у разі їх загибелі (смерті) виплачується відповідно до Порядку виплати грошової компенсації за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців та поліцейських у разі їх загибелі (смерті), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2024 року № 37³³.

Серед аналізованих нормативних актів найбільш гарантійним і деталізованим є Порядок № 260, оскільки він не лише охоплює максимальний перелік належних до виплати сум, включаючи компенсацію за невикористані дні відпустки, а й чітко встановлює розширене коло осіб, уповноважених на їх отримання, із визначенням пріоритетності та спеціальних категорій, а також передбачає нормативне підкріплення у вигляді відсилки до постанови Кабінету Міністрів України, що надає регулюванню системності та правової визначеності.

Водночас слід зауважити, що у такому деталізованому переліку осіб, визначених Порядком № 260 як таких, що мають право на отримання відповідних виплат, не згадуються неповнолітні діти загиблих військовослужбовців. Така законодавча прогалина зумовлює численні судові спори, у межах яких позивачі обґрунтовують право дітей на соціальні гарантії, передбачені для інших членів сім'ї, що, своєю чергою, призводить до формування неоднакової судової практики та знижує рівень правової визначеності у сфері забезпечення соціального захисту. Найчастіше ці спори виникають у випадках, коли військова частина виплатила кошти одному з перелічених у Порядку № 260 суб'єктів, а інтереси неповнолітніх захищаються через суд – зокрема, коли виплати отримує дружина, позбавлена батьківських прав, або коли наявні діти від попереднього шлюбу, або ж дружина відсутня, а виплати фактично одержують повнолітні діти. Така практика не лише створює підґрунтя для суперечливих судових висновків, але й знижує рівень правової визначеності у сфері соціального захисту, оскільки вирішення спору залежить від тлумачення черговості виплат судом конкретної інстанції, а не від однозначного законодавчого регулювання.

Судова практика демонструє дві взаємопов'язані проблеми.

По-перше, Порядок № 260 фактично не забезпечує прямого права неповнолітніх дітей на отримання неотриманого грошового забезпечення. Неповнолітні діти можуть претендувати на такі кошти

³³ Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ Міноборони України від 07.06.2018 № 260.

хіба що як спадкоємці за загальними правилами спадкування у разі відсутності осіб, визначених у Порядку № 260. Це створює реальний ризик того, що неповнолітні діти загиблих військовослужбовців залишаться без належного матеріального забезпечення саме в той період, коли вони особливо потребують державної підтримки.

Соціально орієнтована позиція на необхідність первинного захисту прав дітей отримала вираження у значній кількості судової практики. Особливо наочними є рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 14 грудня 2023 року № 560/16370/23³⁴ та Одеського окружного адміністративного суду від 15 серпня 2023 року № 420/4582/23³⁵. Суть спору зводилася до того, що військова частина здійснювала виплати на користь нової дружини загиблого військового, у якого також були діти від попереднього шлюбу. Суди в обох випадках визнали протиправними дії військової частини щодо відмови у задоволенні заяв про виплату грошового забезпечення військовослужбовця на користь дітей. Мотивування позитивного рішення полягало як у тому, що батьки несуть відповідальність за належне утримання своїх дітей, так і у тому, що такі виплати є соціальною гарантією військовослужбовців та членів їх сімей, гарантованою державою. З метою належного захисту прав дітей суд у справі № 420/4582/23 також за межі позовних вимог, зобов'язавши військову частину здійснити виплати на користь саме неповнолітніх дітей, а не їх матері як законного представника³⁶.

Доцільно наголосити, що Верховний Суд, переглядаючи у касаційному порядку рішення Хмельницького окружного адміністративного суду, не погодився з висновками суду першої інстанції та скасував його. При цьому апеляційна інстанція підтримала позицію суду першої інстанції. Натомість у справі щодо рішення Одеського окружного адміністративного суду, залишеного без змін апеляційним судом, Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження, мотивуючи це застосуванням касаційних фільтрів³⁷.

³⁴ Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 14 грудня 2023 року у справі № 560/16370/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115662791>

³⁵ Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 15 серпня 2023 року у справі № 420/4582/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113096494>

³⁶ Проблемним видається питання фактичного виконання зазначеного судового рішення у частині розподілу грошового забезпечення у рівних частках (по 1/3 кожному з двох неповнолітніх), оскільки вся сума вже була виплачена на користь дружини військового у повторному шлюбі.

³⁷ Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 31 липня 2024 року у справі № 420/4582/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120728720>; Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30 вересня 2024 року у справі № 560/16370/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121974279>

Позиція Верховного Суду підкреслює домінування буквального тлумачення черговості, встановленої Порядком № 260, над прагненням судів захистити інтереси дітей через розширене тлумачення словосполучень чи контексту. Із системного аналізу норм, закріплених у Порядку № 260, випливає, що в разі загибелі військовослужбовця належне, але не отримане ним до дня смерті грошове забезпечення, має виплачуватися військовою частиною тим особам, які прямо названі у правовому положенні, причому черговість виплат визначена у вигляді послідовного переліку: насамперед – дружині (чоловіку), за відсутності якої (якого) – іншим членам сім'ї у відповідній послідовності (повнолітнім дітям, які проживали разом із померлим, або законним представникам неповнолітніх, особам, що перебували на утриманні, або батькам у випадку відсутності шлюбу та дітей). Зокрема, за приписом Порядку № 260 законні представники неповнолітніх чи особи, що перебували на утриманні військовослужбовця, можуть розраховувати на виплати за умови, що відсутня дружина (чоловік). Батьки військовослужбовця набувають права на отримання таких виплат рівними частками лише за умови, що померлий не перебував у шлюбі та не мав дітей. Фактично це положення робить право на виплати резервним і залежним від відсутності інших осіб «першої черги». Водночас перелік осіб, які можуть претендувати на виплати, не містить прямого положення про неповнолітніх дітей як самостійних бенефіціарів у випадку наявності дружини, а словосполучення «а також», вжите в тексті Порядку, за лінгвістичним аналізом виступає не як засіб надання одночасного права різним категоріям, а як засіб приєднання осіб наступних черг у разі відсутності попередніх, що посилює інтерпретацію черговості як послідовної, а не сумісної. Отже, висновки судів, які, мотивуючи захистом інтересів неповнолітніх, розглядали можливість одночасного або пріоритетного надання часток дітям за наявності дружини, виглядають як такі, що визнані Верховним Судом спірними з огляду на формально-логічну конструкцію норми; з огляду на це, такі рішення підлягають критичній переоцінці та за потреби перегляду у світлі нормальної інтерпретації черговості виплат і процедурних вимог щодо захисту прав дітей у контексті цивільного та адміністративного провадження.

Із системного тлумачення пункту 1 розділу XXX Порядку № 260 випливає, що після першої черги (дружина / чоловік) наступні адресати виплат утворюють ієрархічно організовану другу та третю черги. Конкретно, у разі відсутності дружини (чоловіка) право на виплату належить тій групі осіб, яка наведена одразу після першої: повнолітнім дітям, які проживали разом із померлим, або законним представникам, опікунам, піклувальникам чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (а також особам з інвалідністю з дитинства – незалежно від віку), а також особам, які перебували на утриманні військовослужбовця; лише за

відсутності цієї категорії осіб право переходить до батьків померлого. Таким чином, другий рівень містить кілька підкатегорій, які за одночасної присутності кількох заявників ділять належні суми рівними частками, тоді як батьки займають резервну, останню позицію і набувають права лише за умови відсутності або відмови від отримання виплат претендентами з попередніх черг.

Указаний поділ має також цікаву специфіку: у випадку наявності у військовослужбовця дітей його батьки автоматично усуваються з переліку претендентів на виплати. Йдеться як про неповнолітніх дітей, які відповідно до прямої норми Порядку № 260 не можуть отримувати виплати, так і про повнолітніх, які не звернулися по отримання належного померлому військовому грошового забезпечення або не довели факт спільного проживання з ним.

Вельми цікавою у цьому контексті видається ситуація, зображена у судовому рішенні від 24 травня 2024 року у справі № 140/36605/23. Суть спору полягала у тому, що до військової частини із заявами про отримання грошового забезпечення за померлим військовослужбовцем звернулися його повнолітній син і мати. Синові було відмовлено у виплаті з огляду на недоведеність факту спільного проживання з батьком, а матері відмовлено лише через сам факт наявності у військовослужбовця дитини, хай навіть і повнолітньої. Суд визнав такі відмови обґрунтованими та зазначив, що зацікавлені особи можуть реалізувати свої майнові права шляхом спадкування. Особливість положень Порядку № 260 полягає у тому, що усунення претендентів попередньої черги від права на отримання виплат не тягне автоматичного виникнення прав у осіб наступної, третьої черги, якщо у військовослужбовця залишилися діти або другий із подружжя. Така конструкція не поширюється на інші випадки, зокрема коли виплати намагаються отримати, наприклад, сестра чи брат загиблого, які не змогли довести факт перебування на його утриманні. Тоді право на отримання виплат переходить до батьків³⁸.

По-друге, питання стягнення заборгованості з аліментів із вищезазначених нарахованих, але невикланих військовому сум є окремою проблемною площиною: з одного боку, суди прагнуть забезпечити негайний захист прав дітей і навіть виходять за межі заявлених позовних вимог для забезпечення виплат на користь дітей, з іншого – Верховний Суд наголошує на процесуально-юрисдикційних обмеженнях і вказує, що спори про стягнення аліментів та визначення розміру заборгованості повинні вирішуватись у порядку цивільного

³⁸ Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 24 травня 2024 року у справі № 140/36605/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119298385>

провадження³⁹. Вказане призводить до процедурної фрагментації: питання матеріального забезпечення дітей вирішується в адміністративному спорі щодо індивідуальних актів органу влади, тоді як аліментні зобов'язання мають окремий, цивільно-процесуальний порядок. Негативне (не на користь заявника, який діє в інтересах дітей) вирішення спору зазвичай означає, що грошові виплати за загиблим військовим відійдуть іншим особам, а погашення аліментного боргу буде здійснено не за рахунок неотриманих виплат, а зі спадкового майна, якщо таке наявне. Вказане збільшує ризик непрямого обмеження прав дітей.

5. Виплати коштів членам сім'ї військового, які є громадянами російської федерації чи республіки білорусь

Варта уваги ще одна цікава ситуація, яка є складною для вирішення як із позиції законодавства, так і з моральних міркувань. На практиці дедалі частіше виникають випадки, коли по отримання грошових виплат за загиблим військовослужбовцем звертаються його родичі – громадяни російської федерації чи республіки білорусь.

Нормативне регулювання у цій площині виявляє внутрішню суперечність: Порядок № 260 не містить жодних обмежень щодо громадянства отримувачів (аналогічно Інструкція № 200 щодо військовослужбовців Національної гвардії та Інструкція від 25.06.2018 № 558 щодо військовослужбовців Державної прикордонної служби України)⁴⁰.

Втім, у нашому правовому полі діє також Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 (надалі також – Постанова № 168), яка прямо виключає з кола суб'єктів на грошову допомогу громадян держав-агресорів та осіб, які постійно проживають на їх території⁴¹. Постанова № 168 закріплює механізм виплати одноразової грошової допомоги у розмірі 15 мільйонів гривень членам сімей військовослужбовців, які загинули під час дії воєнного стану

³⁹ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30 вересня 2024 року у справі № 560/16370/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121974279>

⁴⁰ Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України та деяким іншим особам : Наказ МВС України від 25.06.2018 № 558; Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії України та іншим особам : Наказ МВС України від 15.03.2018 № 200; Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ Міноборони України від 07.06.2018 № 260.

⁴¹ Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168.

внаслідок збройної агресії російської федерації. Вона визначає коло осіб, які мають право на таку допомогу (дружина або чоловік, батьки, діти загиблого), порядок звернення, розподіл коштів між кількома отримувачами та джерела фінансування.

На практиці це спричиняє складні ситуації. Так, у справі № 500/5341/24 Харківського окружного адміністративного суду позивачкою виступала мати військовослужбовця, однак суд констатував, що пріоритетне право на отримання грошового забезпечення мають його неповнолітні діти – громадяни російської федерації, незважаючи на те, що вони не зверталися по виплати⁴². Аналогічний підхід прослідковується і у рішенні Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 25 вересня 2024 року у справі № 160/11692/24, де ключовим питанням постало право матері військовослужбовця на отримання 100% грошового забезпечення за умови, що батько – громадянин рф (із наданих військовій частині та суду документів неможливо встановити громадянство російської федерації у батька) – фактично не претендував на виплату. У підсумку суд підтвердив, що органи військового управління не можуть довільно змінювати визначене законом коло осіб, навіть якщо їх громадянство об'єктивно ставить під сумнів доцільність отримання коштів⁴³. Таким чином, у правозастосуванні проявляється дуалізм: у сфері одноразової допомоги законодавець установив обмеження за громадянством, проте у площині поточних виплат за Порядком № 260 подібні обмеження відсутні, що відкриває можливість для звернення за виплатами громадян держав-агресорів. Варто звернути увагу на те, що суд апеляційної інстанції скасував постанову у цій справі, визнавши наданий перелік документів достатнім для підтвердження факту приналежності батька військового до громадянства російської федерації та, відповідно, відсутності у нього права на виплату за Постановою № 168⁴⁴. Однак вказана Постанова КМУ забороняє виплати заявникам з рф та рб лише одноразового виду грошової виплати. Щодо інших коштів, які нараховані, але не виплачені військовому на підставі Порядку № 260, такі мають бути виплачені незалежно від громадянства за умови належного доведення факту родинних відносин.

Порівняння правового регулювання, закріпленого у Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям, затвердженеу Наказом

⁴² Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 05 березня 2025 року у справі № 500/5341/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125677099>

⁴³ Постанова Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 25 вересня 2024 року у справі № 160/11692/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121933520>

⁴⁴ Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 18 грудня 2024 року у справі № 160/11692/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123907843>

Міністерства оборони України № 260 (аналогічно Інструкції № 200 щодо військовослужбовців Національної гвардії та Інструкції № 558 щодо військовослужбовців Державної прикордонної служби України), та у Постанові Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168, свідчить про принципову різницю у предметному регулюванні цих актів. Порядок № 260 має характер відомчого підзаконного акта, що визначає механізм нарахування та виплати щомісячного грошового забезпечення і компенсаційних виплат військовослужбовцям і членам їхніх сімей, а Постанова № 168 запроваджує спеціальний режим надання одноразової грошової допомоги у зв'язку із загибеллю (смертю) чи інвалідністю військовослужбовців у період дії воєнного стану, який фінансується безпосередньо з Державного бюджету України. З огляду на це, зазначені правові інструменти співіснують паралельно, маючи різну правову природу та джерела фінансування, а отже, не можуть заміняти один одного. Аналогія у такій ситуації є неприйнятною, по-перше, тому що коло врегульованих правовідносин є різним і одне не поглинає інше, а по-друге, тому що у сфері соціальних гарантій діє виключно нормативно визначений перелік прав і суб'єктів, який не підлягає розширювальному тлумаченню. В адміністративному праві аналогія закону дозволена лише тоді, коли немає норми, що регулює аналогічне правовідношення. Верховний Суд неодноразово наголошував, що аналогія закону може застосовуватися лише для захисту прав осіб у разі фактичної прогалини у законодавстві, а не для розширення чи створення нових підстав і меж повноважень органів влади⁴⁵. Згідно з частиною 6 статті 7 КАС України, аналогія не застосовується для визначення меж, підстав чи способу дії суб'єктів владних повноважень⁴⁶. Саме тому обмеження, встановлені Постановою № 168 щодо громадян держав-агресорів, не можуть автоматично поширюватися на виплати за Порядком № 260, адже це призвело б до необґрунтованого звуження соціальних прав, що суперечить принципу правової визначеності та усталеній практиці Європейського суду з прав людини.

Однак юридичне закріплення права не означає наявність достатніх механізмів для його реалізації. У випадку, коли на підставі Порядку № 260 за грошовими виплатами звертаються члени сім'ї загиблого українського військовослужбовця, зокрема діти або їхні законні представники, які мають громадянство російської федерації чи республіки білорусь, а також якщо такі постійно проживають на

⁴⁵ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 червня 2022 року у справі № 2-591/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105110382>

⁴⁶ Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. Ст.446.

території цих держав, постає проблема сумісності формальних вимог із міжнародно-правовими обмеженнями. З огляду на вихід України з Мінської конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, а також у світлі положень Віденської конвенції про право міжнародних договорів, офіційні документи, видані на території РФ, більше не визнаються в Україні⁴⁷. Це означає, що подання документів, які підтверджують право на виплати чи факт незаконності отримання допомоги іншими членами сім'ї, стає об'єктивно неможливим для таких осіб. Відтак формально виконати вимоги Порядку № 260 у такій ситуації може бути неможливо.

Відповідно до Закону України «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції...» від 01 грудня 2022 року № 2783-IX (набрання чинності від 23.12.2022), держава Україна реалізувала заходи, спрямовані на призупинення та припинення дії міжнародних договорів у відносинах із російською федерацією та республікою білорусь, зокрема Конвенції від 22 січня 1993 року та Протоколу до неї, ратифікованих Законами України № 240/94-ВР та № 140/98-ВР, відповідно⁴⁸. За повідомленням Міністерства закордонних справ України, дію Мінської конвенції у відносинах із російською федерацією та республікою білорусь зупинено з 27.12.2022 року⁴⁹.

Керуючись положеннями статей 54 та 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів⁵⁰, а також статтями 24 і 84 Закону України «Про міжнародні договори України»⁵¹, припинено дію зазначених

⁴⁷ Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2783-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 53. Ст.155.

⁴⁸ Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : Закон України від 10.11.1994 № 240/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. Ст. 417; Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року : Закон України від 03.03.1998 № 140/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 26. Ст. 162.

⁴⁹ Про вихід із конвенції. *Офіційний сайт Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції* (м. Суми). 03.01.2023. URL: <https://www.sumyjust.gov.ua/novini/pro-vyhid-z-konvencziyi/> (дата звернення: 27.08.2025).

⁵⁰ Віденська конвенція про право міжнародних договорів : Конвенція ООН від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 27.08.2025).

⁵¹ Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

договорів у відносинах із державами-агресорами, що фактично призводить до неможливості застосування механізмів правової допомоги, передбачених цими міжнародними актами. Наслідком такого рішення є те, що з часу набрання Законом № 2783-IX юридичної сили документи, видані на території рф і білорусі, при пред'явленні на території України підлягають засвідченню апостилем відповідно до міжнародної практики (передусім Гаазької конвенції про апостиль 1961 року⁵²) та українського законодавства. Проте на практиці засвідчення апостилем документів, виданих у російській федерації та республіці білорусь, є фактично неможливим через відсутність належних процедурних механізмів і політичні обставини. Вказане підтверджується також актуальною судовою практикою⁵³.

Правова дилема полягає у тому, що, з одного боку, Порядок № 260 має імперативний характер, хоча і не передбачає чіткий перелік документів (переважно до уваги береться список, викладений у Постанові Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 884⁵⁴), які необхідні для підтвердження права на виплати. А з іншого боку, держава, відмовившись від визнання російських документів, фактично позбавила значну кількість осіб можливості реалізувати право, гарантоване для всіх членів сім'ї військовослужбовця.

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2023 року № 107 встановлено спеціальний перехідний режим для прийняття документів, виданих уповноваженими органами іноземних держав, під час воєнного стану та протягом шести місяців після його завершення⁵⁵. Зокрема, якщо документ було видано на території іншої держави до 24 лютого 2022 року, він визнається дійсним для подання на території України без додаткового спеціального посвідчення, зокрема без апостилю або консульської легалізації, оскільки станом на цю дату такі документи приймалися в Україні без додаткового посвідчення. Натомість документи, видані після 24 лютого 2022 року, підлягають засвідченню апостилем для легального використання на території України, що забезпечує відповідність національному та міжнародному праву. Таким чином, особи, які мали паспорт рф або інший документ,

⁵² Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Гаазька конференція з МПП) від 05.10.1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text

⁵³ Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 18 грудня 2024 року у справі № 160/11692/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123907843>

⁵⁴ Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або зниклих безвісти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 884.

⁵⁵ Деякі питання прийняття на території України під час воєнного стану документів, виданих уповноваженими органами іноземних держав : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2023 № 107.

виданий до 24.02.2022, можуть подавати його в Україні без апостилю, що практично дозволяє реалізувати права, пов'язані, зокрема, із отриманням гарантованих виплат за українськими нормативними актами (наприклад, Порядком № 260), без додаткових процедурних перешкод. Водночас документи, видані після зазначеної дати (найбільш часто це свідоцтва про народження дітей та свідоцтва про смерть військовослужбовця, якщо такі видані на території рф чи рб), не підпадають під це спрощення і потребують апостилю для використання на території України. Унеможливлення проставлення апостилю має наслідком відсутність необхідного документа для отримання грошового забезпечення за загиблим військовим.

Для отримання виплат за Положенням МОУ № 260 члени сім'ї загиблого військовослужбовця подають необхідний обсяг документів для підтвердження родинних відносин та інших юридичних фактів, зокрема: свідоцтво про смерть, документи, що свідчать про обставини загибелі, витяг з особової справи про склад сім'ї, паспорти або інші документи, що посвідчують особу, свідоцтва про шлюб та народження дітей, копію свідоцтва про народження загиблого та документи, що підтверджують перебування заявника на утриманні загиблого. Документи, видані українськими органами, апостилю чи легалізації не потребують. Документи, видані на території рф або білорусі до 24.02.2022, за нормального регулювання підлягали консульській легалізації; однак Законом України № 2783-IX від 01.12.2022⁵⁶ призупинено дію Мінської конвенції 1993 року з рф та білоруссю, а Постановою КМУ № 107 від 04.02.2023 встановлено, що під час воєнного стану та протягом шести місяців після його завершення документи іноземного походження приймаються без спеціального посвідчення, тобто після 24.02.2022 усі перелічені документи іноземного походження можуть подаватися в Україні без апостилю. Виняток становлять документи, видані після 27.12.2022 року.

Ще однією юридичною перепорою на шляху до отримання членами сім'ї виплат на підставі Порядку № 260 є обмеження щодо вчинення юридично значущих дій на території України особам, пов'язаним із державою-агресором.

Під поняттям «особи, пов'язані з державою-агресором» у Постанові Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 року № 187 (надалі також – Постанова № 187) насамперед розуміють громадян російської

⁵⁶ Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2783-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 53. Ст. 155.

федерації (за винятком тих, які законно проживають в Україні), тобто фізичних осіб, щодо яких національне законодавство встановлює спеціальний режим обмежень. Постанова № 187 передбачає мораторій на виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань перед кредиторами (стягувачами), якими є російська федерація або такі особи. Водночас вона встановлює також правовий наслідок у випадку порушення мораторію у вигляді нікчемності правочинів (зокрема й довіреностей) (п. 1 та п. 2 Постанови № 187)⁵⁷.

28 лютого 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», якою передбачено обмеження для громадян рф щодо отримання нотаріальних послуг (з редакції Постанови від 29.06.2022 замість посилення на громадян рф використовується словосполучення «особа, пов'язана з державою-агресором»). Постановою № 164 встановлено пряму заборону на вчинення нотаріальних дій за зверненням осіб, пов'язаних із державою-агресором, що охоплює як відмову або зупинення незавершених нотаріальних проваджень, так і недопустимість посвідчення правочинів, які порушують встановлений мораторій. Водночас Постанова № 164 містить вичерпний перелік винятків, які мають спеціальний і обмежений характер. До них віднесено, зокрема, засвідчення підпису на заяві про вихід із громадянства РФ, видачу свідоцтва про право на спадщину, посвідчення заповіту військовополоненого, а також відчуження корпоративних прав у юридичних особах, створених за українським законодавством, за умови попереднього погодження Кабінетом Міністрів України⁵⁸.

Таким чином, правова конструкція Постанов № 187 та № 164 фактично унеможливує громадянам рф (як і інших осіб, віднесених до категорії пов'язаних із державою-агресором) вчиняти юридично значущі дії, зокрема щодо оформлення нотаріальних документів, які зазвичай необхідні для реалізації прав на соціальні виплати за Порядком МОУ № 260, у тому числі довіреностей чи актів, що підтверджують родинні зв'язки. Оскільки допустимі винятки перебувають під прямим контролем держави і не охоплюють випадки, пов'язані з отриманням соціальних гарантій військовослужбовців, застосування загального правила означає, що доступ таких осіб до механізмів, передбачених Порядком № 260, на практиці суттєво обмежений.

⁵⁷ Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187.

⁵⁸ Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164.

Попри те, обов'язок військової частини здійснити виплати за Порядком № 260 (якщо заявник із РФ надав усі необхідні документи) має публічно-правовий характер і ґрунтується на імперативних нормах законодавства, а не на волевиявленні сторін чи цивільно-правовому договорі. Відтак він не підпадає під мораторій, встановлений Постановою КМУ № 187, оскільки останній стосується приватноправових зобов'язань боржників перед кредиторами, пов'язаними з державою-агресором.

Інші питання, пов'язані із неможливістю виплати належних коштів за спеціальними нормами та переходом права на отримання цих коштів у спадкові відносини, а також інші ситуації, пов'язані із доказуванням фактів, що мають юридичне значення (наприклад, щодо визнання дитини такою, що була членом сім'ї військового, зокрема, на його утриманні). Водночас вказане питання потребує самостійного глибокого опрацювання, відтак має бути висвітлене в окремій публікації.

ВИСНОВКИ

У підсумку проведене дослідження дає змогу стверджувати, що питання соціального забезпечення дітей як членів сімей військовослужбовців у період воєнного стану сягає далеко за межі суто правового регулювання. Воно вбирає у себе морально-ціннісні орієнтири суспільства, які набувають особливої ваги в умовах війни, коли держава вимушена не лише гарантувати формальне дотримання прав, а й захищати саму ідею справедливості. Це означає, що право, оперуючи своїми внутрішніми інструментами, змушене адаптуватися до реалій війни, у яких соціальні гарантії не обмежуються лише механічним виконанням законодавчих приписів, а набувають значення індикатора справедливості та довіри до держави.

Аналіз різних категорій справ – від забезпечення грошових виплат і одноразових допомог до пенсійного забезпечення, від спорів щодо збереження соціальних гарантій при звільненні до питань спадкування і правонаступництва у соціальних правовідносинах – засвідчив, що у центрі завжди постає проблема балансу. З одного боку, це баланс між обмеженими ресурсами держави та потребою у широкому соціальному захисті, а з іншого – між формальною буквою закону та принципами справедливості. Важливо наголосити, що практика не є однорідною: окремі категорії справ демонструють схильність судів до суворого формалізму, а інші – до гнучкого й навіть креативного правового тлумачення. Хоча останнє залишається більшою мірою привілеєм касаційної інстанції, а суди нижчих інстанцій зберігають результати

власної судової правотворчості лише у випадку, коли скарга до Верховного Суду блокується касаційними фільтрами. Саме ця неоднорідність становить цінність виконаного дослідження, адже демонструє процес поступового становлення нової правової доктрини, що формується у відповідь на безпрецедентні виклики.

У практиці адміністративних судів помітна стабільна тенденція: за відсутності оперативного і чіткого законодавчого регулювання суди, керуючись принципами верховенства права та найвищої цінності прав людини, прагнуть забезпечити ефективний захист інтересів дітей загиблих військовослужбовців. Це виявляється в застосуванні аналогії, посиланні на загальні норми трудового й цивільного права, а також через інтерпретацію спеціальних відомчих актів у світлі соціального призначення гарантій. Водночас таке тлумачення не завжди витримує формальну перевірку в апеляції чи касації; однак воно демонструє судову готовність виконувати функцію компенсаторного захисту в умовах правової невизначеності під час воєнного стану.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що соціальні гарантії військовослужбовців та їхніх сімей у судовій практиці після лютого 2022 року вже не сприймаються як технічний інститут соціального права. Вони дедалі більше постають як основа суспільної стійкості й прояв державної солідарності у надзвичайних умовах. Це означає, що сучасна українська судова практика виходить за межі вузькоправових координат і набуває ціннісного виміру, в якому право виконує інтегративну функцію збереження довіри та підтримання суспільного порядку.

АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним зростанням кількості судових спорів щодо соціального забезпечення членів сімей загиблих військовослужбовців після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Правова невизначеність, що виникає внаслідок накладання норм різного рівня та недостатньо узгодженої нормотворчості, створює системні перешкоди у реалізації базових соціальних прав найбільш уразливих категорій громадян – дітей як членів сім'ї військовослужбовців. Метою статті визначено комплексний аналіз судової практики у спрахх щодо грошового забезпечення та інших соціальних виплат членам сімей загиблих військовослужбовців, а також виявлення ключових проблем правозастосування у воєнних умовах. Основні результати дослідження полягають у виокремленні п'яти типових блоків спорів: виплата компенсацій за невикористані дні відпусток; стягнення грошового

забезпечення за час служби до моменту смерті; відшкодування одноразових і щомісячних соціальних виплат; повернення безпідставно отриманих сум; спадкові правовідносини, пов'язані з військовою службою. У кожному з блоків простежено конфлікт між спеціальними і загальними нормами, а також відсутність єдиних підходів у правозастосуванні.

Література

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : Конвенція ООН від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 27.08.2025).

3. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Гаазька конференція з МПП) від 05.10.1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text

4. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. Ст. 446.

5. Кодекс законів про працю України : Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

6. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

7. Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : Закон України від 10.11.1994 № 240/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. Ст. 417.

8. Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року : Закон України від 03.03.1998 № 140/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 26. Ст. 162.

9. Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2783-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 53. Ст.155.

10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб : Закон України від 06.09.2023 № 3379-ІХ. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 94. Ст. 370.

12. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4.

13. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

14. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187.

15. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164.

16. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168.

17. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або зниклих безвісти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 884.

18. Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації за невикористані дні відпусток членам сімей військовослужбовців та поліцейських у разі їх загибелі (смерті) : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2024 № 37.

19. Деякі питання прийняття на території України під час воєнного стану документів, виданих уповноваженими органами іноземних держав: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2023 № 107.

20. Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України та деяким іншим особам : Наказ МВС України від 25.06.2018 № 558.

21. Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії України та іншим особам : Наказ МВС України від 15.03.2018 № 200.

22. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ Міноборони України від 07.06.2018 № 260.

23. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 червня 2022 року у справі № 2-591/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105110382>

24. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 травня 2025 року у справі № 990/143/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127680291>

25. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30 вересня 2024 року № 560/16370/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121974279>

26. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 09 грудня 2020 року у справі № 243/9613/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93595611>

27. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 10 січня 2025 року у справі № 140/6927/24 п. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124336582>

28. Постанова Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 25 вересня 2024 року у справі № 160/11692/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121933520>

29. Постанова Колегії суддів П'ятого апеляційного адміністративного суду від 20 грудня 2024 року у справі № 420/8644/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123944268>

30. Постанова Колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 17 лютого 2015 року у справі № 21-8а15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42946756>

31. Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 24 липня 2024 року у справі № 420/8644/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120576843>

32. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 18 березня 2025 року у справі № 420/10204/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125930700>

33. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 18 грудня 2024 року у справі № 160/11692/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123907843>

34. Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 05 березня 2025 року у справі № 500/5341/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125677099>

35. Про вихід із конвенції. *Офіційний сайт Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції* (м. Суми). 03.01.2023. URL: <https://www.sumyjust.gov.ua/novini/pro-vyhid-z-konvencziyi/> (дата звернення: 27.08.2025).

36. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 09 жовтня 2024 року у справі № 140/6927/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122191125>

37. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 24 травня 2024 року у справі № 140/36605/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119298385>

38. Рішення Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 20 листопада 2024 року у справі № 520/25537/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119825541>

39. Рішення Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 11 липня 2024 року у справі № 576/1/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120316888>

40. Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 25 січня 2023 року у справі № 240/21317/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108587863>

41. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 23 вересня 2024 року у справі № 380/3199/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121798001>

42. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 15 серпня 2023 року у справі № 420/4582/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113096494>

43. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 08 квітня 2025 року у справі № 460/1247/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126448143>

44. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20 листопада 2024 року у справі № 520/25537/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123175799>

45. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 02 травня 2025 року № 560/4372/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127057281>

46. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 04 липня 2025 року у справі № 560/2542/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128671198>

47. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 16 травня 2023 року № 560/2666/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110890444>

48. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 14 грудня 2023 року № 560/16370/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115662791>

49. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 31 липня 2024 року у справі №420/4582/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120728720>

Інформація про авторів:

Швець Дмитро Володимирович,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України, полковник поліції
ректор Львівського державного університету внутрішніх справ
вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна

Дідик Наталія Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу
навчально-наукового інституту з
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
Львівського державного університету внутрішніх справ
вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна

Бесага Ірина Василівна,

доктор філософії у галузі права, доцент
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу навчально-наукового інституту з
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
Львівського державного університету внутрішніх справ
вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна